

„Událost“ jako jednota a mnohost

Cíl následující úvahy je poměrně omezený: jde o pojmové prozkoumání „události“ jakožto myšlenkového modelu, tj. intencionálního konstruktů, jehož pomocí bychom dospěli k co nejpřesnějšímu rozpoznání některých vlastností nejen tohoto modelu samého, ale také tzv. skutečných (pravých i „ne-pravých“) událostí, jimž bychom pak mohli lépe rozumět a v nichž bychom se pak mohli také i prakticky lépe orientovat. Jde vlastně o jakýsi myšlenkový pokus, zčásti podobný tomu, k němuž kdysi v nejstarších počátcích filosofie v Řecku docházelo pod vlivem geometrie (a vůbec matematiky), ovšem aniž by to bylo tehdy programově chápáno jako experiment. Tak jako k vymezení rovinného „obrazce“ bylo zapotřebí takových pojmů a příslušných intencionálních objektů jako rovina, přímka, úsečka, bod, úhel a podobně, je pro vymezení „události“ zapotřebí nových myšlenkových prostředků a nástrojů, ovšem *mutatis mutandis*. Nejdůležitější změnou tu bude zavedení časovosti a dějovosti přímo do myšlenkově konstruovaných modelů, které se proto budou principiálně lišit od bezčasových a mimočasových „objektů“ geometrických (a vůbec matematických). Cílem pojmového vymezení tu přestává být ustavení intencionálního útvaru mimo čas (nebo v případě „čísel“ i mimo prostor), nýbrž naopak zavedení dějovosti, a to znamená i časovosti a prostorovosti, do intencionálního útvaru samého. Provizorně můžeme proto rozlišovat mezi *intencionálními objekty*, které dějovost vylučují, a tzv. *intencionálními non-objekty*, tj. v našem případě „událostmi“.

Jak můžeme takovou modelovou „událost“ pojmově vymežit? Pro začátek řekněme, že jde o určitý rozsah *dění*, které má svůj počátek, průběh a konec v nějakém čase. Počátek a konec události jsou proto od sebe vzdáleny, neboť jsou časově „odděleny“ dobou trvání průběhu události. (Je to analogie toho, co dobře známe z geometrie: vrcholy trojúhelníku jsou od sebe prostorově vzdáleny, a vždy dva jsou od sebe odděleny úsečkou, která je zároveň spojuje – neboť čas byl vyloučen.) Otvírá se tu před námi první závažný problém: v jakém smyslu můžeme říci, že průběh události od sebe *odděluje* její počátek a její konec? Kdyby šlo jen o dva různé okamžiky v čase, nebylo by onoho událostního průběhu vůbec zapotřebí; důsledkem by ovšem bylo, že by pak oba tyto okamžiky vůbec nemusely spolu souviset, takže by nemělo smysl o nich mluvit ani jako o „počátku“, ani jako o „konci“. Každý počátek je počátkem něčeho, totiž v našem případě právě počátkem události; totéž platí o konci, i ten je vždy koncem něčeho, tedy události. Máme tu tedy problém, jak spolu počátek a průběh události souvisí, a také, jak spolu souvisí tento průběh a jeho konec. To je nejprve příležitostí k dalšímu pojmovému upřesnění: pokud o tom, kde je počátek a kde je konec události, rozhodujeme my sami (nebo přesněji: pokud jde o zásah či rozhodnutí zvnějšku, odněkud mimo samu událost, takže je obojí pro ono dění něčím vnějším a *cizím*), budeme hovořit o události „ne-pravé“, eventuelně „umělé“, tj. uměle z nějakého dění vykrojené, vyříznuté. Naproti tomu tam, kde jde o vnitřní záležitost události, takže je to událost sama, která je rozhodující normou a kritériem toho, co je jejím počátkem a jejím koncem, pak pro nás půjde o událost „pravou“, neboť ani počátek, ani konec události jí nejsou ukládány odjinud, nýbrž jsou její integrální součástí, tj. jsou s událostí jako celkem *sjednoceny* stejným způsobem, jako s ní jsou sjednoceny všechny okamžiky jejího průběhu. Pokud tedy jde o událostnost onoho dění, které je mj. časově „omezeno“ či „vymezeno“ *vlastním* počátkem a koncem, pak je průběh události oním počátkem a koncem mnohem víc *spojován* než oddělován.

Tak se dostáváme k druhému neméně závažnému problému: jak je vlastně počátek a konec události sjednocen s událostí jako celkem? K formulaci tohoto problému jsme museli užít dvou termínů a příslušných pojmů, které musíme aspoň trochu vyjasnit, nejprve jen praktickým jazykovým užíváním, později snad i pojmovým vymezením. Předně tu jde o ono sjednocování, event. integrování, a za druhé jde o cíl tohoto sjednocování, tedy o dosaženou

(event. vždy znovu usilovně dosahovanou) jednotu, tedy o celkovost a zacílenost na celek. To je opět něco, pro co v geometrickém (a matematickém) myšlení není – alespoň v tomto smyslu – místo. Je-li totiž událost skutečným celkem, musí být její počátek počátkem pro ni jakožto pro celek, což znamená, že musí být počátkem také pro každý okamžik jejího průběhu. To nás nutně vede ke změně tradičního chápání dění jako postupné, tj. kontinuální série „stavů“: událost nemůže být chápána jako série stavů, neboť každý její „stav“, tj. každý její okamžik musí být nějak *spojen* nejen s počátkem i koncem události, ale také s každým okamžikem (stavem) celého průběhu událostního dění. (Budeme mluvit o „vnitřním“ nebo „nepředmětném“ spojení či spjatosti.) Ale jde vlastně ještě o mnohem víc: v každém okamžiku svého průběhu (s výjimkou okamžiku posledního) událost znovu začíná, a v každém okamžiku (s výjimkou prvního) také končí. Tomu, o čem jsme až dosud mluvili jako o „počátku“ a „konci“ události jakožto celku, nemůžeme vyhradit pouze ony dvě časově extrémní „pozice“, ale musíme připustit jejich v něčem aktuální přítomnost v celém průběhu události. Jinak řečeno: událost v každé fázi svého průběhu (s uvedenou dvojí výjimkou) vždy zároveň začíná a zároveň končí; událostné dění je tudíž toto ustavičné počínání a končení. Pouze tato trvalá propojenost všech „okamžiků“, „stavů“ či „fází“ události se všemi ostatními umožňuje a zakládá celostnost, tj. sjednocenost, integritu události jako celku. To je také rozhodujícím důvodem pro to, abychom rozlišovali „nitro“, tj. vnitřní stránku události od jejího vnějšku, její vnější stránky. Integrita události není a nemůže být ustavena ani udržována jen na základě vnějších, předmětných vztahů jejích jednotlivých fází, nýbrž vede nutně přes její niternou stránku, přes její nitro, její niternost. Každá pravá událost je tedy opravdovým celkem pouze díky své vnitřní sjednocenosti.

O události v našem smyslu můžeme mluvit jen jako o události, která se děje. Odmítli jsme z ní dělat nadčasové, resp. mimočasové schéma, které je jakoby celé najednou. V každém okamžiku jejího průběhu některé její fáze již pominuly, a proto náleží minulosti, zatímco jiné její fáze ještě nenastaly, takže zatím náleží budoucnosti. Protože však v obou případech jde o její vlastní fáze, které jsou po celou dobu jejího událostního průběhu vždy nějak „přítom“, když je aktuální právě ta či ona její fáze, je třeba i terminologicky odlišit to z minulosti nebo budoucnosti, co se konkrétní události a její vnitřní integrity netýká, od toho, co je její „vlastní“ minulostí a „vlastní“ budoucností; proto pomocně ožívají jeden starý, ale už neužívaný český termín, a zavádím jeden nový, žel dosti nezvyklý termín. Pro to, co z události již prošlo aktuálností a přešlo do sféry již minulého, budu užívat slova „bylost“ (toto slovo najdeme např. v Jungmannově slovníku), a pro to, co z události ještě nenastalo a své aktuální přítomnosti ještě nedosáhlo, budu užívat neologismu „budost“.

A zde přicházíme k dalšímu významnému bodu, kterému musíme věnovat pozornost nejen nyní, ale také později, v dalších souvislostech. Rozhodneme-li se pro určitou fázi událostního dění, abychom od ní vyšli, pak to, co z tohoto dění již nastalo a také pominulo, nemůžeme označit jako „neskutečné“ (nebo dokonce „nicotné“), i když to už v tuto chvíli není aktuálně jsoucí, a to přinejmenším právě proto, že to je četnými svazky spojeno s událostí jako celkem, která se ještě stále děje, která nadále probíhá (a připomínám: stále máme na mysli událost jako myšlenkový model, takže když mluvíme o „skutečnosti“, míníme to rovněž modelově, tj. intencionálně). Přinejmenším v rámci událostního dění je proto také „budost“ události (jakožto modelu) něčím „skutečným“, byť ne ve smyslu aktuální jsoucnosti. To však má své mimořádně závažné důsledky i pro pozdější aplikaci na tzv. „reálnou“ skutečnost (vlastně se o tom zmiňujeme poprvé, a proto jen předběžně; závažnost důsledků vysvitne teprve v okamžiku, kdy přejdeme k tzv. reaktivitě „reálných“ událostí, což rovněž vybočuje z mezí našeho tématu; tuto „reaktivitu“ musíme pochopitelně přisoudit také intencionálnímu modelu).

Z toho, co bylo až dosud řečeno, je zřejmé alespoň následující: vztah jednoty a mnohosti v rámci události není záležitostí nějaké „danosti“ a „hotovosti“, nýbrž je to děj, proces

sjednocování, tj. aktivního uskutečňování „jednoty“. Pochopit, co to je „jednota“, je možno pouze za předpokladu, že chápeme nejen její časovost a dějovost, ale především její spjatost s aktivitou, aktivním sjednocováním. To může vypadat z logického hlediska sporně, neboť aktivita je možná jen v podobě jednotlivých akcí, a ty jsou (s výjimkou nejnižších úrovní) mnohé. Jsme tak postaveni před otázku, jak mohou mnohé akce zakládat jednotu události jakožto subjektu, pokud nejsou akcemi téhož subjektu (a to jsme vyloučili poukazem na to, že jednota události nemůže být založena zvenčí). A pokud by to vskutku byly akce *téhož* subjektu, pak by sjednocenost události-subjektu musela oněm akcím předcházet a nikoli být akcemi zakládána a uskutečňována. – Mám za to, že tato vnitřní rozpornost je jenom zdánlivá a že její zdání je vyvoláno tradičními, ale chybnými způsoby myšlení (tj. vadami tradiční logiky). Řešení však nyní nemohu ani naznačit, protože předpokládá přechod ke zcela jiné problematice, tedy k jinému kontextu.

Předložené úvahy neměly v úmyslu víc než aspoň docela málo pootevřít pohled na staré a mnohokrát diskutované téma jednoho a mnohého ze strany, která byla obvykle opomíjena, a to v přesvědčení, že jde o problematiku té filosofické disciplíny, kterou kdysi Aristotelés pojmenoval jako *HÉ FYSIKÉ EPISTÉMÉ* a jejíž obor vymezil jako to, čeho je mnoho a co je v pohybu (co se proměňuje). Otázka „jednoho“ je otázkou vzniku a zániku, a to vzniku zrodem a zániku hynutím; a mnohost je možná jen tam, kde je „jedno“ nikoli jednou, ale mnohokrát. Proto je velmi zapotřebí se znovu a do hloubky zabývat otázkou, co to je *FYSIS*, *FYEIN* a *FYESTHAI*. Vždyť i dnes platí, co kdysi napsal Seneca: „*nihil enim nascitur sine unitate*“.⁹⁾

⁹⁾ Natur. quest. II, 3.2.

- - -

Douška pro Karla Flosse

Milý Karle, s radostí a vděčně se připojuji ke gratulantům. Sám dobře vím, že někdy ta senectus je opravdu molesta, ale konec konců jde o vlastní a celý život, a ty vedlejší produkty a reliktů představují jen jakýsi různorodý „kolorit“. Proto díky za to, co jsi dělal a udělal, a zejména díky za přátelství!

Zdar a sílu! jak říkával Jirka Němec, který nás seznámil.

Tvůj Ladislav.

P.S.

Je na Tebe přímá e-adresa?

- - -

Souhrny – anglicky a německy (ad: Ladislav Hejdánek: „Událost“ jako jednota a mnohost)

“Event” as Unity and Plurality

In the paper, some characters of “event” as intentional “model” are investigated in comparison with timeless “intentional objects” of the traditional objectifying thinking.

„Ereignis“ als Einheit und Vielheit

In der Arbeit werden einige Eigenschaften des „Ereignisses“ als eines intentionalen Modells untersucht, und zwar im Vergleich mit den zeitlosen „intentionalen Gegenständen“ des traditionellen vergegenständlichenden Denkens.